

פרק שלישי

הגדולה שבחסרונות למצב האנושי, איננה דבר ריק, הוא נותן כבוד לעושה כל. והלועג, באמרו שאין תועלת בה כלל, והיא דבר יתר במציאות, ורע מוחלט, הוא "חרף עושהו". כמו כן הדבר נוהג בחיים ובמות, אנו רואים את החיים טובים, והפעולות השלימות שהחיים עושים ממלאות את לבבינו אור ותפארת. אל יחשוב האדם, כי למות אין כל תועדה כ"א הוא חסרון מוחלט, מאחר שאין בו אותה השלימות שאנו מכירים בחיים. לא כן הדבר, כי יוצר כל ית, שכל אשר עשה הוא טוב מאד⁴, לא יעשה דבר רע מוחלט. ע"כ צריך להשכיל כי גם למות יש תועדה ותכלית, וע"ז אמרו חכמינו ז"ל⁵: "והנה טוב מאד" זה המות. א"כ יש מקום במציאות, ששביחת פעולות החיים גם היותר שלימות שבהן, כקיום המצות ות"ח, היא ג"כ שלימות. ע"כ בעמדו כביה"ק שם לא יעסוק בתורה ומצות, להראות שיש כאן מקום במציאות לשלימות אחרת, שאינה בגדרינו ואיננו משיגים אותה. ואם עשה כן, ומראה שהמות הוא חסרון

א. תניא לא יהלך אדם כביה"ק ותפילין בראשו וס"ת בזרועו וקורא, ואם עשה כן עליו הכתוב אומר "לועג לרש חרף עושהו". יסוד האמונה לדעת כי אין חסרון מוחלט במציאות, וכל חסרון שאנו רואים, אם הוא חסרון לפי השקפתנו הפרטית, איננו חסרון כלל כ"א יתרון והכנה טובה לשכלול הכלל. והמשל הוא העניות, היא חסרון בחק הפרטי, אמנם ה"לועג לרש", וחושב שאין בו תועלת כלל, הוא "חרף עושהו". כי לולא היו טובות באות ממדה זו, לא היתה נמצאת מהמנהיג העליון ית, גדול העצה ורב העלילה¹. אלא צריך האדם לדעת, שלמציאות הכללית ישנן כמה מעלות טובות במציאות העניות, אם כדי שננצל אנו מדינה של גיהנם², ולהוסיף שלימות מוסרית ע"י מציאות עשיית החסד והטוב, אם מכמה מלאכות כבדות ובוזיות שהן ממשימי המציאות, ואלמלא העניות לא הי' מי שיעשן, ועוד כמה מעלות שאנו קצרים בדעת להשיגן. א"כ המתבונן שגם העניות, שהיא

א. 1. ירמיה לב יט. 2. ב"ב י א. 3. ירמיה טו, נא יט. 4. בראשית א לא. 5. בראשית רבה ט ו. החלטי, ושאין מקום כלל למציאות מעלה של שביחת פעולת החיים, עליו הכ"א "לועג לרש" חרף עושהו". כי צריך להראות שלמות העושה העליון ית' בכל תארי המציאות, אם כי גבהו דרכו-מדרכינו, ומחשבותיו ממחשבותינו⁶.

6. עפ"י ישעיה נה ט.

מתמיד, נוהג הרבה. גבול עולם, דבר נהוג באורך זמן בטבע האנושי א"א שלא יהי' לו מטרה מהכונה של ההשגחה העליונה. ע"כ המראה את ההיפך, שאינו מניח את העניים ללקוט אע"פ שנותן להם משלו, מ"מ כבר הוא מקלקל את היסוד שצריך להכיר שאינם מחוננים כ"א הם ג"כ זוכים במשפטם משלהם. ע"כ לא לבעה"ב המשפט, אפילו להיות מניח את אחד ואחד לא, או לסייע אחד מהם, שכ"ז הי' לו מקום בערך הדעה שתהי' הנתינה לעניים רק חנינית. אבל השרשת העיקר הוא שאין במעשה ד' חסרון, ומדת העניות והעונן יש לה תכלית במציאות שדוקא העניים משלימים אותה, והוא ניכר ביותר בהטבת המדות שגוררת הטבת המעשים כדי שננצל אנו בהם מדינה של גיהנם², ע"כ אל תסג גבול עולם.

ב. מי שאינו מניח את העניים ללקוט כו'. ע"ז נאמר אל תסג גבול עולם. התורה צותה דוקא לעזוב לפני העניים את הפאה, והם ילקטו כאדם המלקט מתוך שדהו. להורות שהנתינה לעניים אינה בתור יתרון נדיבות והכמרת רחמים מצד הנותן, כ"א הוא חק ומשפט חיובי, וזה שקצבה להם תורה הוא ממש חלקם. הרעיון הצפון בזה הוא להוציא מלב בנ"א את הטעות לחשב שהעניות היא רק רע בעולם, ושאינו אלא חסרון מוחלט שאין עמו טוב, באשר אין העניים פועלים מאומה לטובת החברה והם רק נהנים ממנה, ובאופן כזה אין להם שום משפט חיובי כ"א נדיבות יתרה. ומה הרעיון יוכל ג"כ לצאת משפט מעוקל של התנגדות אבירית לכלל דרך ד', שהוא דרך משפט וצדקה, ובכלל ע"ז נאמר¹ "לועג לרש חרף עושהו". כי הסובר שיש בבריאה חסרון מוחלט, כבר הוא רחוק מהשגת דרכי השם יתברך העליונים איך שפעלו תמים הוא, ואין לך רעה בעולם שהוכנה כ"א שיצא ממנה תכלית טובה, וציוור הרעה אינו מושקף כ"א ע"פ השקפה קצרה פרטית, אבל בכללות הזמן והמציאות הכל מצטרף לטובה. וכן הוא במדות העניות, ודאי כמה מדות טובות נמשכות ממנה, הטבת המדות האנושיות וריכוך קושי הלב, ועצם נטיית ההתנדבות והשתתף בצעריו של חבירו, וההוצאה אל הפועל אהבת הטוב והחסד, שהם תכונות יקרות, שמכתירות את הנפש האנושית לעילוי יקר מאד, בהיותן מצורפות אל עטרת השכל וההשגה האמתית, והם באים לצאת בפעלם רק ע"י מציאות העניות. וכאלה טובות רבות בלתי ידועות לנו, עד שהעניים בעניותם הם ג"כ נוטלים חלק בעבודה האנושית הכללית, להביאו לתכליתו המאושרת כמו כל העובדים כולם. ע"כ צריך שיהי' למתנתם צורה של משפט, כנוטל את שלו מדין ולא צורה של חסד וחנינה. והמופת היותר ברור הוא על הכרח מציאות העוני לשכלול התיקון הכללי, הוא מצד היותו

ב. 1. משלי יז ה'. 2. ב"ב י א'.